

ברע כאח לי

לזכרו של הרה"ח ר' ישראל אריה לייב ע"ה
אחיו של נ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

נערך ויוצא לאור על ידי
התלמידים השלוחים

ישיבה גדולה חח"ל צפת התשפ"ד

ח"י אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

פתח דבר

לקראת י"ג אייר, יום היארצייט של הווי"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' ישראל ארי' ליב שניאורסאהן, אחיו של כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א, הננו מוציאים לאור קובץ זה, עבור תלמידי הת' ואנ"ש המקושרים באילנא דחיי.

בשנים האחרונות, נתגלו כמה וכמה ענינים שלא היו ידועים עד כה ביחס למשפחת המלוכה – ובתוכם כו"כ פרטים אודות חיי אחיו של כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א, ר' ישראל ארי' ליב. אמנם, רוב הפרטים מפוזרים זעיר שם זעיר שם, ומלבד "קובץ י"ג אייר – ארבעים שנה" שיצא לאור בשעתו ע"י קה"ת בשנת הארבעים לפטירת ר' ישראל ארי' ליב, לא יצא לאור קובץ הכולל את דברי ימי חייו, אגרות קודש של כ"ק אד"ש מה"מ אודותיו ואודות בני משפחתו.

בקובץ זה, נעשה ניסיון ללקט פרטים רבים מהידוע לחסידים אודות ר' ישראל ארי' ליב ולהגישם לפני הקורא בצורה מסודרת ונעימה לקריאה.

אנו בטוחים אשר הוצאת קובץ זה לעילוי נשמתו של ר' ישראל אריה ליב מסיבה רוב נחת לכ"ק אד"ש מה"מ, ובוודאי תזרז את התגלותו המיידית, בה יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", ור' ישראל אריה ליב בתוכם, תיכף ומיד ממש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

התלמידים השלוחים – ישיבה גדולה חח"ל צפת התשפ"ד

כרע כאח לי

תולדות חייו ופועלו של הרה"ח אי"א נר"מ ובעל מידות
ר' ישראל אריה לייב ע"ה שניאורסהאן

♦ לידתו

הרה"ק רלוי"צ והרבנית חנה ע"ה

הו"ח אי"א נר"מ ובעל מדות עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' ישראל אריה לייב ז"ל שניאורסהאן – בנם השלישי והצעיר של רבי לוי יצחק ומרת חנה ע"ה. שמו כנראה ניתן על שם דודו, אחי אמו, ר' ישראל ליב הלוי ינובסקי (שנפטר בצעירותו) וע"ש אבי זקנו הרה"ג והרה"ח וכו' ר' ישראל ליב הלוי ינאבסקי שכיהן כראש הישיבה במושבה רומנובקה (פלך חרסון).

סביב תאריך ושנת לידתו ישנה השתלשלות רבה:

במהדורה הראשונה של הספר "ימי מלך" (קה"ת, תשמ"ט) נכתב כי ר' לייבל נולד בשנת תרס"ה, זאת על-פי השערת כמה מזקני החסידים שהכירוהו. מעניין לציין כי חברו הטוב עוד מילדותו של ר' לייבל, נולד אכן בשנת תרס"ה.

על כך כתב לנו הרב נחום גורלניק: "לדעתי השנה תרס"ה . . כשנת הולדת ר' ישראל אריה ליב ז"ל . . לא נכונה . . יכול אני להעיד שראיתי את לייבעלע בבית אביו הרב בשנת תער"ב, והיה אז לכל היותר ילד כבן חמש ואולי עוד יותר קטן".

בכמה מקומות צויינה שנת תרס"ט כשנת לידתו והתאריך בחודש: (ג') ט"ז סיון. (ראה "פתח דבר" לקונטרס י"ג אייר תנש"א וב"ש"שלת היחס" שבתחילת לוח "היום יום" מהודרת

תשנ"ג), זאת לפי עדותה של זוגתו מרת גיניא ע"ה שציינה את התאריך 23 במאי 1909 (התאריכים ג' או ט"ז תלויים בחישוב לפי הלוח הגרגוריאני, או היוליאני – שנהג ברוסיה באותה תקופה).

(בהקשר זה מעניין לציין שבפתח דבר לקונטרס י"ג אייר תש"נ לא ציינו העורכים את תאריך הלידה של ריא"ל ורק כתבו את השנה תרס"ה כשנת הולדתו והשאירו מקום ריק להשלמת התאריך, ובצד הוסיפו סימן שאלה וחצי עיגול והכניסו להגהה. הרבי העביר קו על כל השורה וציין בתחתית את תאריך הפטירה "יום ג, יג אייר").

מפנה חשוב בענין זה התרחש עם התגלות רשימותיו המיוחדות של סבו של הרבי, הרה"ח ר' ברוך שניאור שניאורסהאן ע"ה. באחד מיומניו הוא מספר (רשימות הרב"ש' עמ' סח) כי בביקורו אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע סיפר לו בהתפעלות על נכדו, ו"כבוד-קדושתו שאל ממני כמה שנים יש לו, אמרתי שבעזרת

כרע כאח לי 5

השם יתברך יה' לו קודם חג השבועות הבא עלינו לטובה ט' שנים".

הסיפור אירע בשבת פרשת מקץ תרע"ה, ונמצא שלפי תשובת הסבא ר' לייבל נולד "קודם חג השבועות" של שנת תרס"ו.

ואכן ברישומיו של ר' לייבל בהירשמו לאוניברסיטה באנגליה מופיע התאריך 23 במאי 1906, כלומר: לא תרס"ט אלא תרס"ו.

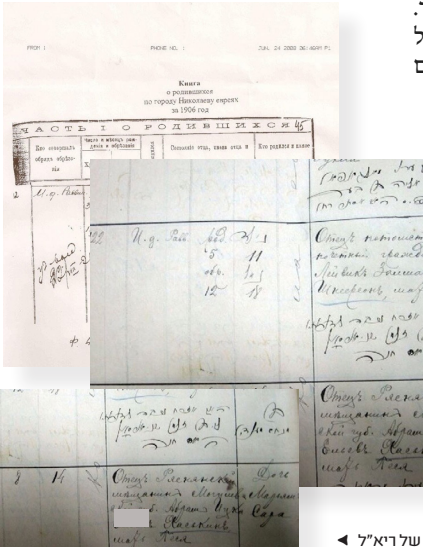
אולם, למרות ששנת הלידה התבררה, התאריך נותר עלום (השערות שונות הועלו בנידון). במסמך שלפנינו מגיעה התעלומה לקיצה: כ"א אייר תרס"ו. זהו תאריך הולדתו של ר' לייבל (יש לציין שבאותן שנים נהג ברוסיה הלוח היוליאני, שלפיו התאריך הלועזי הוא 3 (ולא 23) במאי 1906).

לספקנים שבינינו נציין עובדה נוספת: כידוע, תאריך הולדתו של הרבי במסמכים הרשמיים אינו י"א ניסן תרס"ב, כי אם תאריך המוקדם ממנו בכשבע שנים, כך בכל תעודותיו של הרבי.

המסמך הרשמי היחיד בו מופיע התאריך י"א ניסן תרס"ב הם ספרי הרישום, מתוכם נתגלה עתה תאריך הולדתו של אח הרבי.

ביום רביעי כ"א אייר תרס"ו נולד בניקוליב בנם השלישי של רבי לוי יצחק והרבנית חנה. כאשר הוכנס בבריתו של אברהם-אבינו, ביום שני ד' סיון, נקרא שמו בישראל: ישראל אריה לייב.

מקורו של הרישום הינו ספר הרישום של הקהילה היהודית בניקוליב והסביבה. באותם שנים היה נהוג כי לכל קהילה יהודית ברוסיה ישנם ספרי רישום מיוחדים לכל תחום מחיי הקהילה, כגון לידות, נישואין וכדומה. הספרים הללו היו נרשמים לפי לוח-השנה האזרחי ולכל שנה היה ספר רישום נפרד. בסיום כל שנה אזרחית היו ראשי הקהילה היהודית ומושל המחוז חותמים על ספרי הרישום ואלו נחשבו כחוקיים כלפי השלטונות לכל דבר וענין.

פרטים כפי שנרשמו במסמך שלפנינו:

מין ושם הנולד:

בן, ישראל.

עיסוקו של האב, שם האם והאם:

האב איש נכבד לדורותיו, לוי בן זלמן שניאורסאן.

האם חנה.

נולד 21 אייר, נימול 4 סיון.

התאריך האזרחי:

נולד 3 במאי, נימול 15 במאי.

המוהל: מ.ד. ראבין.

ובכך באה התעלומה לסופה.

ילדות

ר' נחום גורלינק

כבר מילדותו ניכרו בישראל אריה לייב, או כפי שכונה "לייבל", כשרונות נדירים במינם. מטבעו היה חריף ועמקן, בעל ראש גאוני וזכרון נפלא.

עדות ראשונה על ילדותו, מתקופת היותו בגיל חמש בערך, נרשמה על-ידי הרב ר' נחום גורלינק במכתבו למערכת "ימי מלך". ר' נחום ביקר בביתו של רבי לוי יצחק ביקטרינוסלב בחורף של שנת תער"ב ושם לב למראה מוזר ביותר: "למולי, מצידו השני של השולחן, עמד על הכסא ילד קטן כפי ששיערתני אז הוא היה בגיל חמש או פחות מזה כשראשו בין זרועותיו, רכון מעל לאיזה ספר. כשנכנסתי

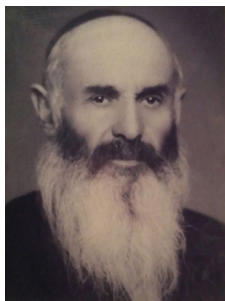
לחדר, וכל משך שהותי שם, וגם באותם רגעים שעמדתי להיפרד מהם לא שם לבו אלי כלל, כלומר: לא הגביה עיניו מהספר ולא הביט עלי.

פניתי אל הרב בתמיהה: מעולם לא ראיתי מין 'משחק' מוזר כזה אצל ילד קטנטן. במה הוא עסוק שם ליד השולחן?

"משחק אתה אומר?" השיב לי הרב בנימה רצינית "זה כלל לא משחק!" הוא ניגש לילד הוציא מדיו את המשניות. פנה אליו ושאל: במה התעמקת ככה? הילד השיב מיד בשפה ברורה ובקול נעים כאשר הוא מפרט את תוכן המשנה בה היה עסוק. אודה ולא אבוש: עמדתי נדהם ופעור פה והתנצלתי בפני הרב: אכן כשהדבר ברור לא משחק, הוא מהווה פלא כפל-כפליים!"

הסבא רבי ברוך שניאור שביקר ביקטרינוסלב בשנת תרע"ה ראה את נכדו ילד הפלא בן השמונה, והשתומם. כשנסע, איפוא, לרבו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע סיפר לו על התופעה:

"אמרתי לו שיש בן קטן לבני לויק שי', שהוא על דרך [=מעין] עילוי שבקי בגמרא ובמדרש ויכול ללמוד היטב...". בשנות חייו הראשונות למד ב'תלמוד תורה' העירוני יחד עם ילדים נוספים. לאחר מכן, הביא אביו ר' לוי יצחק מלמד פרטי לשלשת בניו.

ר' שמחה גורודצקי

מרבית שנות נעוריו עברו עליו בבית אביו הרב. בבית זה ספג לו את האוירה החסידית, ורכש ידיעות מפליאות בחדרי התורה. ועוד מספר הרב שמחה גורודצקי ז"ל, ששהה משך זמן בבית של ר' לוי'ק: בעת ששהיתי אצל רבי לוי יצחק בביתו, היה זה בתשעת הימים של בין המצרים. וראיתי איך יושב לו הנער כל הלילה וסיים בו מסכת. היו לו כשרונות עצומים והיה חריף ועמקן מטבעו. באחד הלילות קראה לי הרבנית כדי להראותני עד היכן מגיע כח ההתמדה של בנה ישראל ארי' ליב. היא נכנסה לחדרו לכל אחד מהאחים היה חדר נפרד וקראה לו בשמו. אך לייבל לא ענה. קראה לו פעם ופעמיים ולא ענה. נגשה אליו אמו ונענעה אותו בשרוולו ואף גם אז לא ענה. שקוע היה בלימודו; לא הרגיש ולא שמע. "הלא תראה עד היכן שקדנותו של לייבל" התפארה אלי אמו בחיוך של סיפוק.

ופעם סיפרה הרבנית חנה: פעם פרץ ויכוח חריף בין בעלי הרב, בני בכורי (כ"ק) אד"ש מה"מ) ובני הצעיר לייבל.

"הויכוח נסוב אודות סוגיית בחסידות, בענין "מ"ה וב"ן", כאשר כל אחד מהם דבק בדעתו, פורח את דברי עמיתו ומביא ראיות לשיטתו. הויכוח נמשך שבועות אחדים, כאשר בכל הזדמנות (בארוחות וכדומה) היה הנושא המרכזי הויכוח האמור. פעם, לאחר כמה שבועות התבטא לייבל: כל מה שדובר עד עתה זה הרי רק בנוגע ה"ארום" (כלומר הרובד החיצוני) של הענין; ומה אם כן עצם המהות של מ"ה וב"ן?

וסיכמה הרבנית חנה: בני בכורי ביאר את שיטתו בסגנון של חסידות; בעלי בסגנון של קבלה; ובני הצעיר בסגנון של חקירה.

ר' לייבל'ס ניגון

מספר מר ישעיהו שר (תרס"ז – תש"ס), יליד יקטרינוסלב, שהיה "מבאי ביתם של משפחת הרב [ר' לוי יצחק אבי הרבי] כמעט יום יום במשך כשלוש שנים" וידיד קרוב לאחיו הצעיר של כ"ק אד"ש מה"מ, ר' ישראל אריה לייב ("לייבל"), מתאר בזכרונותיו בהרחבה דברים מיוחדים על משפחת בית הרבי, ר' לוי יצחק אבי הרבי, על הרבי, ובפרט על אחי הרבי. פרקי היומן פורסמו מכבר בקבצי "ג אייר, וכאן אעתיק רק את הקטע השייך לניגון:

"בימי שבת ומועד היו מתבלים את הדרשות והעיונים בחסידות, בניגוני האדמו"רים, מתוך דביקות, השתפכות הנפש והתפשטות הגשמיות... ונכון אני לומר כי שירת חב"ד, בדרך כלל, מצטיינת בסגנונה המעמיק והחודר, כיאה ל"שירת חכמה בינה דעת".

בביקורי אצלם, במיוחד לאחר שהפסקתי לשיר במקהלת בית כנסת הכורלי, בשל קולי שהחל מתחלף, בימים אלה הייתי מאחר לשבת בביתם.

כשהייתי נפרד מהם לשוב הביתה, והמרחק מהם לביתי היה רב, היה חברי לייבל (אחי כ"ק אד"ש מה"מ) מלווה אותי בדרכי. הוא היה גבוה ממני, והיה נוהג להחזיק בעורפי, וכך היינו הולכים כברת דרך די ארוכה, עד שהייתי ממשוך לבדי למקום מגורי.

בלילה אחד כזה, כשחזרתי בלויותו הביתה, פנה אלי לייבל בזה הלשון: שמע ישעיה! אני רוצה ללמדך את ניגונו של האדמו"ר הזקן, הראשון, מייסד חב"ד, ר' שניאור זלמן מליאדי. זהו ניגון מיוחד במינו. ותכנו הוא: שיחת שני אברכים בסוגיית מסויימת בתלמוד או בחסידות, וצורתו – "קושיא ותירוץ", כשאחד מקשה והשני משתדל על ידי פלפול לתרץ ולסלק את הקושיא ולהפריכה. והיות ולך, ישעיה, יש קול ושמייעך מצויינת, והימים טרופים ליהדות, ומי יודע מה ילד יום, לכן רוצה אני להנציח את הניגון על ידך ברבים.

וכך, תוך צעידה איטית מאופקת, ותוך חניות ביניים, למדתי יפה את הניגון, שמצא, אגב, מאד חן בעיני. בעיקר זכורות לי ההדגשות הלימודיות של לייבל בשעת השינון.

את הניגון הזה הבאתי אתי ארצה, ובכל מסיבה והתכנסות חברית או ציבורית, אם בימי חג בכפרי (כפר ביל"ו), ואם בין חבריי המורים, בשיעורי הזמרה בכתי, ובהזדמנויות שונות אחרות. ואפילו בין שומעי לקחי בחוגי המקרא שניהלתי ברחובות ובכפרי, שרתי את ניגונו של האדמו"ר הזקן כפי ששינון לי לייבל, מצאצאי אותו אדמו"ר.

את הניגון הזה הקלטתי בסרט של טייפ (קלטת), וכאשר ביתי וחתני שהו בקשר לעבודתם בארה"ב, שלחתי להם את התקליט בצירוף בקשה, שאם יזדמנו אצל הרבי מליובאוויטש בניו-יורק, ימסרו לו את התקליט בצירוף ברכות מישעיהו שר, שהסתופף שנים בצילם (של משפחת הרבי), ולמד ניגון זה מפי אחיו הצעיר לייבל היקר ז"ל. לצערי לא הזדמנו ילדי אצל הרבי, והתקליט לידי חזר עם שובם. במשך שנים התחקה ראש הישיבה הרב משה אורנשטיין אחר הניגון, והנה בהשגחה פרטית, עלה הדבר, בימים הסמוכים ממש ליום היא"צ הגיעה לידי הרב אורנשטיין הקלטה ששלח מר שר לרבי, אך לעולם לא הגיעה ליעדה. היא שבה אליו, למר שר. בקלטת חוזר מר שר על הניגון ומספר כי ר' לייבל ביקשו לשמור על הניגון ולהפיצו ברבים.

הניגון הוא ניגון הפלפול הידוע, אך עם מספר שינויים מהרגיל. לדבריו, לייבל גילה את אוזנו שזהו ניגונו של אדמו"ר הזקן. ר' לייבל ודאי שמעו על כך בבית...

♦ בחרותו

העיר לנינגרד

בקני תרפ"ד הגיע ללנינגראד, לאחר שגם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע עבר להתגורר בה. הוא היה שם מאוכלי שולחון, יוצא ונכנס בביתו ומשך זמן ניכר התגורר שם. זמן לא מועט, התגורר הוא יחד עם אחיו הדגול (כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א) באותה הדירה.

הרה"ח ר' דובער חן ז"ל היה מספר: לא אחת, כאשר נכנסתי בבית הכנסת, בחצרו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אשר היה מקרבו ומחבבו עמד שם ר' ישראל ארי' ליב, כאשר סביבו מתגודדים חסידים מופלגים ומתפלפלים עמו בדברי הלכה או חסידות. שאלות שונות הופנו אליו, בנגלה ובנסתה, והלה היה מקשיב ועונה, מקשה ומתריך, שואל ומשיב, בשטף. התמימים בעיר ידעו לספר שהוא בקי "אין גאנץ ס"ר"!

ר' דובער חן

מזמן לזמן היה נכנס אל אדמו"ר הרי"צ על מנת לשמוע ביאורים בענינים מוקשים בחסידות. פעם אמר לו הרבי הרי"צ שלא ישיב על שאלתו מפני שהוא אינו כלי לכך. ר' ישראל ארי' ליב יצא כשהוא שבור כולו ובכה. לאחר מס' ימים נכנס שוב עם שאלה אחרת, והרבי השיב לו על השאלה הקודמת. לאחר מכן הוא התבטא שכנראה הבכי שלו במשך כל הלילה עשה אותו 'כל' להבנה (מפי השמועה).

ובהזדמנות אחרת באותם ימים התבטא אדמו"ר הרי"צ על ב' האחים: "איי, ווי אייך דארף פארדריסן וואס דער טאטע האט אייך נישט געזעהן"

(כמה הנכם צריכים להצטער שהאב לא ראה אתכם).

בתקופה זו נרשם גם ללימודים אקדמיים סדירים בעיר והקדיש להם זמן מסויים ביום.

סיפר הרה"ח ר' משה דובינסקי: באחת השבתות, אמר כ"ק אדמו"ר הרי"צ מאמר שכולו 'השכלה' עמוקה בחסידות. הקהל כולו עמד פעור פה, אולם על פני ר' ליב לא ניכר דבר. בשבת הבאה, כשאדמו"ר הרי"צ אמר מאמר 'רגיל', להפתעת כולם יצא ר' ליב מכליו והתבטא שאחרי מאמר כזה "צריך לקחת משקה!"

מוצאי שבת אכן ערכו התוועדות, ור' ליב שתה אז הרבה 'משקה'. הוא שתה, בכה ולא דיבר מאומה. רק מידי פעם היה נשמע קולו כשואל לעצמו בנימה של פליאה: מהי הפעולה של 'השכלה' הרי צריך 'דעת'!

♦ עם הרבי

בשנת תר"צ נאלץ לברוח מרוסיה, הגיע לאירופה והתיישב בברלין. בעיר זו התגורר אז גם אחיו, כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א, וביחד ניהלו משם התכתבות תדירה עם אביהם הגדול, והחליפו ביניהם חידושי תורה בנגלה ובנסתר, מזמן לזמן, כאשר נהג האב לשלוח להם קונטרסי חידושי תורה משלו, היו השנים משיבים עליהם בהערות והארות מאלפות.

בספר "לקוטי לוי יצחק" (עמודים רנח, רסז) אנו מוצאים מכתבים ששלח להם אביהם, רבי לוי יצחק, בתאריכים: כ"ד טבת, י"ט שבט וט' אדר שני תרצ"ב.

להלן ציטוטים מתוך מכתבים אלה:

מכתבו מ"מוצש"ק שמות כ"ד טבת, תרצ"ב, יום הילולא רבא דכ"ק אדמו"ר הזקן רשכב"ה זצוקללה"ה זיע"א" מתחיל: "בניי אהוביי מחמדיי ויקריי שיחיו..." ומסיים: "כחפץ אביכם אוהבכם מצפה לרחמי שמים להתראות עמכם לחיים ולשלום בכל הטוב".

ומכתבים נוספים:

ב"ה. אור ליום ד' י"ט שבט, ה'תרצ"ב.

אהוביי מחמדיי שיחיו,

... יהי נא מטובכם לשלוח גם משארי מכתבים באשר כתבתי... היינו מי"א כסלו דאשתקד ומכד"ט דהשתא... ומי יתן והי' שתעשו הערות גם על שארי העניינים האמורים בר...

שלחתי לכם משלוח מנות קונטרס א' גדול, במכתב מהיר ביום ה' שקודם פורים. בטח קבלתם אותו, ובבקשה להשיב מקבלתו... ודעתכם עליו, אחרי עיונכם בו היטב... אביכם אוהבכם בלונ"ג כה"י מבקש ומקווה מהשי"ת ברחמי המרובים כי תצליחו ותתגדלו בתורת ה' בנגלה ובנסתר למעלה מעלה, ללכת בדרכיו ואורחותיו ית' לטוב לכם כה"י.

לוי יצחק ש"ס

ב"ה, אור ליום ה' ס' אדר שני, תרצ"ב

בניי אהוביי מחמדיי ויקריי שיחי לאויט"א.

לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו (שהמכוון בזה הוא מאב לבנים, שזהו איש יסוד אבא, ורעהו יסוד ז"א).. רצוף לכם בזה קונטרס א' לשניכם ביחד, הגדול והקטן גם יחד... זה יהי' לכם מנה אחת אפיים.

וכשתדקדקו בה, ותטחנו אותה היטב, אדמה שיונעם לכם. והראוי הי' לקיים לשלוח לכם גם מנות בגשמיות, ואולם לע"ע ההכרח להסתפק בשלום דתורה, שבה מסתיימת המגלה ודובר שלום לכל זרעו. חפצי שתגיע לכם ליום הפורים להסעודה אי"ה, ומטובכם להשיבני מקבלתה מיד.

מהיושר הי' לשלוח לכם ענינים לפרקים יותר קרובים, ואולם, מחמדיי, מלאכת ההעתקה קשה עלי מאד, זה נמשך יומיים אצלי עד שהעתקתי, ויעזרנו השי"ת לשנה הבאה לקיים משלוח מנות גם בגשמיות

בפועל, לשמוח בסעודת פורים בהדי הדדי בכל טוב הגלוי גם לנו סלה...

פעם נקלע ר' ליב לשיבת "תומכי תמימים" בפולין, ובתור בנו של הגאון רבי לוי-יצחק הוקף מיד בתלמידים, הוא ישב לשוחח עם הרה"ג והרה"ח ר' יהודה עבער, ראש הישיבה, שהחל להרצות בסוגיא עמוקה, ר' לייב ישב ושתק, כך שאצל המאזינים נוצר רושם שאין הוא יורד לעומק הענינים. רק לאחר שרבי יהודה סיים את דבריו, פתח לפתע ר' לייב את פיו בשטף, כאשר כל הנוכחים נדהמים מהבנתו את הסוגיא הקשה.

בין השנים, הי' צריך ר' ישראל ארי' ליב לשנות את שמו, ומעתה שמו בפספורט היה גורארי', כן הי' מתכנה גם בפי ידידיו.

• עלייתו לארץ הקודש

בקיץ תרצ"ג לא התאפשר לו להישאר עוד בגרמניה, והחליט לעלות לארץ הקודש. לשם כך נזקק בדחיפות למסמכים של השלטונות הנאצים בגרמניה, והדבר היה כרוך כבר אז בסכנה גדולה.

למרות הסכנה, הצייע הרבי לקחת על עצמו את הסיכון שבביצוע המשימה, ולנסוע מפאריז - שם עבר להתגורר בינתיים לגרמניה, למען הצלת אחיו.

אולם, הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע, גיסתו, שחששה לשלום בעלה, לקחה על עצמה לבצע שליחות זו, ונסעה למשרדי הממשל הנאצי בלב גרמניה, והודות למסירות נפשה הצליחה במשימתה המסוכנת.

[אגב, בביקורה שם, היה עליה גם למסור לידם שאלון מפרטיה האישיים. הפקידים הגרמניים שמילאו את השאלון הביעו פליאתם על כך, שכל שמות המשפחה, של בעלה ושלה, כולל שמות המשפחה הקודמים שלה, של אביה ואמה, ואפילו של אסאביה כולם הם שניאורסאהן. דבר שעורר את חשדותיהם של הגרמנים שמה יש כאן זיוף. גם לאחר שהשתכנעו הפטירו, כי בעת שיכנסו בקרוב לפאריז, לאחר שייכבשו את צרפת, יחפשו אותה ואת בעלה ויערכו חקירה יסודית בענין. אלא שת"ל, בהשגחה הפרטית, הספיקו הרבי והרבנית נ"ע לעזוב את הבית עוד לפני שהגיעו]

בשנת תרצ"ד, לאחר שסודרו כל הרישיונות הנדרשים, עלה לארץ הקודש והתיישב בתל אביב.

למחייתו, עבד כפקיד וספרן בספריה העירונית של תל אביב. בהמשך פתח חנות בגדים (ברחוב 'נחלת בנימין' 3) ויש גורסים חנות ספרים. ולגירסא אחרת: בשנים אלו החל לעבוד במכון וייצמן ברחובות ונחשב למדען הראשון במכון ויצמן.

♦ בואו בברית הנישואין

ר' שליימקה מייזנצ'יק לצד מרת גיניא ובתה דליה

בשלהי קיץ תרצ"ט בא בקשריהשידוכין ונשא את ב"ג מרת גיניא לאשה.

באותם הימים כבר היה אביו בגלותו הקשה במעמקי רוסיה הרחוקה, בקזאחסטן – ואתו אמו שהצטרפה אליו. כך, שאיש מבני משפחתו לא השתתף בשמחתו.

"באחד הימים כותבת האם, הרבנית חנה נ"ע בזכרונותיה מחיי הגלות הגיע הרב ר' לוי יצחק הביתה ופניו קרנו משמחה.

"מגיע לנו מזל טוב" קרא בעליצות.

פניו הקורנות ומצב רוחו הטוב הפתיעו אותי מאחר שלא הייתי רגילה לכך. הוא הראה לי מכתב שקיבל זה עתה ממר איטקין, מקריוואראג, בו הוא מבשר לנו שקיבל זה עתה ידיעה מארץ ישראל, כי בנו לייבל נכנס בברית הנישואין למזל טוב.

בשורה זו סיימה הרבנית גרמה לנו שמחה כפולה ומכופלת: היתה זו ידיעה ראשונה וסימן של חיים מבנו, ובשורה משמחת על שמחת הנישואין. היה זה ניצנוץ של קרן אורה אשר חדר מבעד לחשכת הגלות שלנו, וסימן של עידוד ותקוה על העתיד."

למרות הקשיים של אותם הימים, השתדל לייבל לשמור על קשר קבוע עם בית חיינו, כמו עם אנ"ש שבארץ ישראל. התגורר ליד איזור מגורי אנ"ש, ולעתים קרובות היה משתתף אישית בשמחותיהם ובהתוועדויות.

הידידות בין הרה"ח ר' נחום גולדשמיד לבין ר' ישראל ארי' ליב, נמשכה שנים רבות לאחר שלמדו ביחד ב"חדר". הקשרים ביניהם התפתחו ונהפכו לקשרי ידידות עזים ביותר, בעיקר משנת תרצ"ד ואילך, כאשר ר' ישראל ארי' ליב הגיע לארץ ישראל, ואחריו גם ר' נחום. הם היו נפגשים תכופות, ובדרך כלל היה זה ר' נחום שנהג לבוא לבקר את ר' ישראל ארי' ליב במקום עבודתו בספרייה העירונית בת"א.

ר' נחום גולדשמיד

כאן היו שוקעים בשיחות בענייני חסידות, ובנושאים שונים. ואף קיים אתו שיעורים קבועים בתורת החסידות. לילות ארוכים בילה עם חברו זה, ועם הרה"ח ר' משה שי' דובינסקי, ודיבר אתם רבות בענייני חסידות. היה מסביר בסגנונו המיוחד עניינים עמוקים בחסידות בטוב טעם, ובבהירות נפלאה.

רנ"ג תיאר פעם את אופן הסברת החסידות שלו: "היה מבאר במילים מאד פשוטות ומביא משלים גשמיים. פעם, כשדיבר ב'אותיות' של קבלה, נאנח ואמר: הענין לא מובן דיו, שצריך לדבר באותיות כאלו..." (מפי השמועה).

ומוסיף הרה"ח ר' אורי בן שחר, שלמד בשיבת "אחי תמימים" בת"א, מספר על מחזה שלא מש מנגד עיניו:

"היה זה בחג הגאולה י"ב תמוז תרצ"ט (אות"ש), בבית כנסת חב"ד בת"א שהיה אז ברח' מונטיפיורי. לאחר סיום ההתוועדות הרשמית, נשאר מספר חסידים להתוועדות חסידית פנימית. אני זוכר שנכחו בה: ר' מגוראריה, ר' נגולדשמיד, ר' פאלטהוויז "הרנ"ג, שהיה חברו וידידו הקרוב של 'לייבל' התיישב לידו ולאחר ששניהם לקחו כמות הגונה של משקה, הרנ"ג דיבר ותבע מה שתבע מלייבל, ומלייבל לייבל דיבר ותבע מה שתבע מנחום, היו שם דיבורים של דרישה ותביעה, ודברים של תוקף ועוז. אך עיקר המחזה היה מראה שני אלה משיגים זה את זה תוך כדי שיחה, משמיעים זה לזה דיבורים היוצאים מקירות הלב ומזילים דמעות כמים, בבחי' "כנהר שאינו פוסק", הייתי אז נער צעיר ולא הבנתי מה דיברו, אך המחזה נשאר חקוק אצלי בפרטי פרטים, כאילו התרחש היום,

בית כנסת חב"ד בנחלת בנימין, תל אביב

גם מדי שמחת תורה וי"ט כסליו, היה נוהג ר' ישראל אר' ליב להתוועד ולקחת הרבה 'משקה'.

בשנת תש"א, לאחר שהגיע אחיו, הרבי, לארה"ב, התחדש הקשר ביניהם. לעתים תכופות נהג לשלוח לו מניוירק מהספרים והקונטרסים שהופיעו אז על ידי מטעם "קה"ת". לא אחת היה הוא הראשון באה"ק שנמצאו בידו ההוצאות הכי אחרונות, והוא היה מראה אותן לציבור החסידים.

כאשר הופיע, בין השאר, לוח "היום יום" בשנת תש"ג, שיגרו כ"ק אדמו"ר גם לאחיו ר' ליב, וכאשר קיבלו שרוי היה בהתפעלות מרובה ואמר לחסידים: "דער ברודער האט מיר געשיקט דער ערשטע חיבור זיינער" (האח שיגר לי את חיבורו הראשון) לאחר שעבר זמן מה וחזר לעצמו, נפלה עליו רוחו ואמר בצער: "חבל מאד שהעולם אינו יודע ואינו רואה מה גנוז בחיבור הזה".

בהזדמנות אחרת, כאשר קרא משהו בלוח זה, קרא בהתפעלות: תמיד ידעתי שלאחי ראש טוב ("א גוטע קאפ"), אלא שעד כדי כך לא שיערתי בעצמי!

בשנת תש"ה (בב' מרחשון) נולדה לזוג בתם היחידה דליה תח'.

♦ שנות חייו האחרונות

לצד ידיעותיו בתורה, היה גם בקי אדיר בשפות ובחכמות שונות. בשנת תש"ח קיבל הצעה מיוחדת לנסוע ולהשתלם באנגליה. ר' ליב פנה לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע וביקש את ברכתו הק'.

באיגרת המענה כותב לו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע:

ב"ה י"ז כסלו התש"ח

ברוקלין

ו"ח אי"א מר ליב שי'

שלום וברכה!

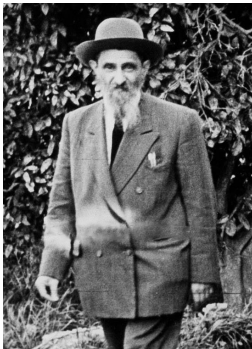
במענה על מכתבו מכ"ו מר"ח העבה כי החליט לנסוע לבריטניה להסתדר בעבודה...

והמעניין אותי הוא להכניס, בעזרתו ית' יפיפותו של שם באהלי יפת, להראות להנוער העברי המתיהר והשוואף לידיעות חול, כי מאפס המה לעומת עומק שכל התורה.

והנני מציע לו אשר בנסיעתו זו, שיתודע לגדולי המדע ויודעי שפות שונות, יתענין להעתיק ספרי תורת חב"ד החל מספר התניא לאנגלית, העתקה חפשית עם הערות תוכניות בהנוגע להבנת הענינים ותוכנם.

מענין אותי דברי ימי הבעלשם המקובלים עד ר' אדם, ר' אדם, מורנו הבעש"ט, תלמידיו, מורנו כ"ק הרב ר' דובער ממעזריטש תלמידיו וספריהם שיצאו לאור, וסיפורים מהם ואודותם...

• נסיעתו ללונדון

ר' משה גוראריה

כמוזכר לעיל, בתחילת שנת תש"ח תכנן ריא"ל לעבור לאנגליה כדי ללמוד באוניברסיטת ליברפול. ואדמו"ר הרי"צ באגרת מחודש כסלו תש"ח, בירכו ואף הסכים ליטול חלק בהוצאות באמצעות הלוואה שתעבור דרך הרב משה גוראריה.

באותה תקופה הרבי שלח לו כספים דרך הרב משה גוראריה ואחיו הרב שניאור זלמן גוראריה מקראון הייטס, כפי שעולה מאגרת אל הרב משה גוראריה: "י"ד תמוז תש"ח... מכתבו מי"א סיון קבלתי... הרי מסר לאחי שי' על פי המברק שלי נו"ן ליט' [=לירות], ואחר כך בקשתי את אחיו הרב שניאור זלמן שי' (גוראריה) שיכתוב לו בקשתי למסור לאחי עוד כהנה [=עוד 50 לירות לישראל אריה לייב]. ובודאי מילא בקשתי זה מכבר. ומטובו להודיעני כמה עלי ליתן להרש"ז להשלים את כל הנזכר לעיל".

התוכנית לא יצאה לפועל ורק כעבור כשנתיים נסע לאנגליה – בחודש אייר תש"י. בעזרתו של מר שז"ר שר החינוך, באותה תקופה, נסע לאנגליה כדי להשלים את לימודיו. ביום כ"א אייר הגע ללונדון והמשיך לאוניברסיטה בליברפול. ועל כך מסופר במספר גירסאות:

הרב יוסף אשכנזי פרסם בשנת תשע"ז:

"סיפר ידידו הרב נחום גולדשמיד: חבר הכנסת יונה כסה הכיר היטב את ר' לייבל מיקטרינוסלב, הוא סיפר לראש הממשלה דוד בן גוריון אודות גאונו של ר' לייבל, בהציעו כי המדינה תשגרו לחוץ לארץ כדי שילמד מדעים, וידיעותיו שירכוש, ינוצלו לאחר שובו, להגבהת רמתם וחשיבותם של תחומים אלו בארץ. האוניברסיטה החליטה לקבלו לשורותיה ולזכותו במלגה. מדינת ישראל מצידה מימנה עבורו את כרטיס הטיסה.

הרב אליהו שוויכה פרסם בשנת תש"פ גרסא שונה: ידיד נעוריו חבר הכנסת יונה כסה, פגשו באחד הימים ברחוב בתל אביב את ישראל אריה לייב, ושאל אותו איך הוא מסתדר בעבודתו. בתגובה השפיל ישראל אריה לייב מבטו, ובצניעות בלתי רגילה אך אופיינית לו, סיפר ששלח מאמר בנושא פיזיקה גרעינית לוועדה לאנרגיה אטומית של הממלכה הבריטית, ועל פי המאמר בלבד, מזמינים אותו לשם. הוא אכן נסע לשם והתקבל להיות מדען וחבר בוועדה חשובה זו. יונה כסה ציין בהתפעלות את הצניעות בה סיפר ישראל אריה לייב זאת, ועל כך שהיה עליו "לדלות" את זה ממנו. כמו כן ציין את העובדה שאף על פי שלא למד נושאים אלו, הצליח ישראל אריה לייב לכתוב מאמר בנושא והתקבל לוועדה בשל המאמר בלבד.

גירסא נוספת פירסם הרב משה אורנשטיין ראש ישיבת חב"ד בנתניה בשנת תשפ"ג קטעים מיומן והקלטה של ישעיהו שר שהיה בצעירותו אורח תדיר בבית ר' לויק וידידם של הבנים ובהם הרבי וישראל אריה לייב.

המהומר החדש, ומאינפורמציה שפורסמה בתולדות לוי יצחק, אגרות קודש עולים פרטים חדשים על ניגונו של ישראל אריה לייב (ראו להלן), וגם שככל הנראה נסיעת ישראל אריה לייב לאנגליה, הייתה קשורה לשאיפת ראש הממשלה דאז דוד בן גוריון, לייצר פצצה אטומית. מהפרטים החדשים עולה כי ישראל אריה לייב היה המדען הראשון שעבד במכון ווייצמן למדע, ושעלייתו לארץ ישראל הייתה למטרה זו. הוא הוזמן מטעם המכון להשתלב בכוח העבודה הראשון שלו. ישעיהו שר, סיפר בשנת 1969 כי ישראל אריה לייב היה "אחד מן האישים החשובים שבן גוריון שלח אותו לאנגליה בקשר לאטום". לאור הגילויים החדשים ועדותו של מר שר, סביר להניח כי המאמר הנזכר ששלח ישראל אריה לייב לוועדה לאנרגיה אטומית של בריטניה היה סיפור כיסוי לדבר האמיתי: בטחונה של ישראל, ופיתוח יכולותיה הגרעיניות.

כשנתיים בלבד שהה באנגליה והלך לעולמו כתוצאה מבעיות קרדיולוגיות. כיום לא ידוע מטעם איזה גוף בטחוני פעל ואיזה מידע העביר בנושא האטום. רב הנסתר על הגלגה. גם תפקידו במכון ויצמן נותר בעימות, ולא ידוע באיזו מסגרת פעל. ייתכן והתפקידים החשאיים, גרמו לערפל הכבד סביב פועלו.

♦ חיבורי המדעיים

חיבורו המדעי במתמטיקה נמסר על ידי הרבי לפרופסור פסח רוזנבלום ממניסוטה על מנת שיכין זאת לדפוס, ואכן זה יצא לאור על ידו, אמנם ללא שידע מזהות המחבר. בהתוועדות 'י שבט תשל"ה בין השיחות כאשר הגיע הפרופסור לרבי יחד עם החיבור, גילה לו הרבי שמדובר בכתביו של אחיו שנפטר. בין הדברים אמר לו הרבי שריא"ל אהב לכתוב הדברים מצד הבנתו, להיותו עצמאי במחשבתו, ורק לאחר כן לחפש מקורות לדבריו.

לאחר פרסום החיבור שיגר הרבי מכתב אל פרופסור רוזנבלום בו כתב (תרגום חופשי מאנגלית): "ראשית כל, ברצוני להודות לך שוב, ד"ר רוזנבלום היקר על היגיעה שימת הלב והאהבה שהשקעת בעבודה של הכנת כתב היד של אחי המנוח ז"ל לדפוס. למרות שתוכנו אינו ממש המקצוע שלי, היגיעה והמסירות שהשקעת בולטים מאוד. אני מעוניין להודות לך גם על להבא – המשך עבודתך בענין זה, להדפיס את זה באופן הנכון שכן זהו מקצועך".

♦ פטירתו

ר' בערל יוניק ממשש את כ"ק אד"ש מה"מ

רשימת יומנו של הרה"ח בערל יוניק:
 ב"ג אייר תשי"ב נפטר ר' ישראל-ארי' – לייב ז"ל, אחיו של הרבי. הידיעה הגיעה אל הרבנית חיה-מושקא נ"ע בערב, לאחר שהרבי ביקר בביתו וחזר ל'770'. באותו בוקר (הוא נפטר לפנות בוקר, זמן ניו יורק) שהרבנית חיה מושקא התקשרה אלי והיא בקשה שאבוא לביתה. בביתה אמרה לי: באם לא קשה לך, תקרא אלי את הרב שמואל לויטין ז"ל. הגעתי איתו והרבנית שוחחה איתו כחצי שעה. בזמן זה ישבתי במטבח ואכלתי מה שהכינה עבורי, מכיוון שלא רציתי להיות נוכח בעת שיחתם. אחר כך ר' שמואל הלך ולא אמר לי מאומה. מסתבר ששיחתם עסקה בשאלה כיצד להודיע לרבי על פטירת אחיו, אבל כשהוא בא להודיע זאת לרבי, היה נראה שהרבי כבר ידע על כך.

המזכיר הרי"ל גרונו מספר שכאשר ר' שמואל נכנס אל הרבי להודיע על פטירת אחיו, הרבי שאל אותו האם יש עוד מישהו שכבר יודע על כך וביקש שלא יעבירו את הידיעה לאמו הרבנית.

הרבנית מרת חיה מושקא סיפרה לי, שבאותו יום לפנות בוקר הלכה לחנות בפירת הרחובות נוסטרנאנד ופרעזידנט ומשם התקשרה לבית אחי הרבי בכדי לברר המצב שלו ואמרו לה מה שקרה, ובמשך זמן זה שיצאה מהבית (בכדי שלרבי לא יודע מההמצב) הלך הרבי ל-770.

זכור לי שהרבי התאמץ בכל דרך אפשרית לגרום שאמו לא תדע מכך. לדוגמה, הרבי הורה שרק מניין מצומצם של אנשים יבוא להתפלל אצלו בימי ה'שבעה'. המניין התקיים, בתוך חדרו של הרבי ובכל פעם היו מגיעים אנשים אחרים. כל זאת כדי למנוע את פירסום הידיעה שהרבי יושב 'שבעה'.

בימי ה'שבעה' עצמם הרבי הלך כל יום לבקר את אמו, כמנהגו מדי יום. לפני כן הרבי אמר לי שהוא חושש שאמו תבחין בכך שהוא אינו נועל נעליים רגילות. לכן הבאתי צבע שחור וצבעתי במברשת את החלק הלבן שבסוליות הנעליים כדי שהן ייראו כנעליים רגילות. ומאחר שהביקור של הרבי אצל אמו נמשך תמיד רק כמה דקות, וזה היה בלילה, היא לא הבחינה שהנעליים שונות.

לגבי שעת הביקור עצמה, הרבי ביקש ממני ביום הראשון מימי ה'שבעה' שכעבור דקה או שתיים מאז שהוא יגיע אליה, אני אתקשר אליה בטלפון וכך הוא יוכל לומר לה שהוא לא רוצה להפריע לשיחת הטלפון וללכת מיד בחזרה ל'770'. וכך היה: בדיוק בשעה המתואמת מראש, התקשרתי אל הרבנית חנה. הרבי שנכח בבית הרים את השפופרת ואמר לאמו הרבנית: "מישהו רוצה לשוחח איתך בטלפון. אינני רוצה להפריע לשיחה. לילה טוב", והרבי הלך מיד. מאחר שלא תיכננתי מראש לדבר עם הרבנית על נושא כלשהו, לא ידעתי מה לומר לה והחלטתי לנתק את הקו מיד... למחרת הומצא 'טריק' חדש להסחת דעתה. כך זה היה בכל ימי ה'שבעה'.

דבר נוסף שהרבי דאג לוודא הוא שאף אחד מאנגליה לא ישלח לאמו הרבנית מכתב שבו יסופר על פטירת בנה. הרבי סיפר לי שהוא הסדיר עניין זה והודיע לאחד האברכים באנגליה שיעמוד על המשמר בתחום זה. ליתר ביטחון, ביקש ממני הרבי שאעקוב אחרי כל המכתבים שייגיעו לבית אמו ואתן לו אותם לפני שייגיעו לידה. לשם כך היה עלי להשיג מפתח של תיבת הדואר של הרבנית. ביצעתי בעצמי באופן ידני את מלאכת השיכפול וב"ה השיכפול של המפתח הצליח.

ומאז, במשך שלושה חודשים ברציפות, הייתי לוקח את כל המכתבים שהגיעו לרבנית ומביא אותם אל הרבי. הרבי היה עובר עליהם. הייתי מחזיר את המכתבים לתיבת הדואר, וב"ה כשהרבנית פתחה את המכתבים, היא לא הבחינה בכך שמישהו פתח את המכתבים לפניה ולא חשדה בשום דבר.

חלפוםספר חודשים. יום אחד אמרה לי הרבנית בצער: "אינני יודעת מה קרה לבני ליבל. הוא לא כתב לי כבר זמן רב ויש לי הרבה עוגמת נפש מזה" (שכן, ר' ליבל היה כותב לאמולעית תכופות), סיפרתי על כך לרבנית חיה-מושקא. כעבור ימים אחדים מסר לי הרבי מכתב על מנת שאשים אותו בתיבת הדואר של אמו.

כשביקרתי אחר כך אצל הרבנית, היא סיפרה לי בשמחה: "לאחר הפוגה ארוכה, קיבלתי מכתב מבני ליבל, וגם כלתי ונכדי כתבו כמה מילים". האמת היתה שהרבי דאג שקודם כל, הכלה והנכד יכתבו מכתב. המכתב הזה נשלח מאנגליה לכתובת כלשהי בניו-יורק, ואז הועבר המכתב לידי הרבי והוא הוסיף בו כמה שורות בכתב-יד זהה לזה של אחיו... החליפו מעטפה והדביקו עליה בול שהגיע מלונדון. אחר כך, כשהרבי הגיע לבקר אצל אמו, היא הראתה גם לו את המכתב הזה בשמחה רבה.

מרוסיה הגיע ר' ליבל לברלין, שם שהו כ"ק אדמו"ר והרבנית ע"ה, ואף נרשם ללימודים אקדמיים, כשהאח הגדול משתדל לסייע לו בכל המצטרך.

ביום פטירתו, קיבלו חסידי חב"ד באנגליה מברק מהרבי בו נכתב "אחי בליברפול נפטר", והרבי ביקש שידאגו לכל הסידורים הנדרשים (טהרה, לווייה, וכו') והוא ידאג לשלם את ההוצאות. בתחילה רצה הרבי לנסוע בעצמו לאנגליה להשתתף בהלווייה אך עקב הרעש שיווצר מכך שיגרום לפירסום הדבר והגעתו לאוזני אמו

הרבנית חנה – ממנה ביקש הרבי להסתיר את דבר הפטירה – ביטל את תוכנית.

הבחורים בישיבת תומכי תמימים במנצ'סטר נשלחו לסייע לערוך את הטהרה, ועל חברי הקבוצה נמנו הרב יצחק דובוב, הרב בן ציון שם טוב, שלום דובער ואחיו שמואל דוד גורקוב, אברהם שם טוב ושלום דובער פוטרפס.

לאחר סיום עריכת הטהרה התקיימה לווייה בליברפול, משם הוסע הארון למנצ'סטר ברכב המיועד להסעת ארונות ובערב שבת הגיע ללונדון שם נותר במשך השבת בבית משפחת גורקוב שבביתה נערך גם המנין התב"ד, ובמשך כל השבת הועמדו משמרות ששמרו על הארון עד זמן העברת הארון לאנייה, אז התקיימה לווייה גדולה ומכובדת בה השתתפו כל אנ"ש.

כאשר הגיע הארון למרסיי התקיימה שוב לווייה גדולה בה השתתפו אנ"ש מפאריז, משם המשיך הארון במסלולו לפטרי, ומשם באמצעות אנייה הוא המשיך בדרכו לארץ הקודש שם התקיימה לווייה נוספת והוא נטמן בבית העלמין בצפת.

ישראל אריה לייב לא השאיר מי שיוכל להגיד אחריו קדיש והרבי אמר עליו קדישים בשלוש התפילות ביום השנה שלו.

את עובדת פטירת ישראל אריה לייב, דאג הרבי להסתיר מאמו, הרבנית מרת חנה שניאורסאהן, כדי שמצב בריאותה לא יתערער כשיועד לה על פטירת בנה. בימי ה'שבעה' המשיך הרבי לבקרה כמידי יום ואף כתב מכתבים בשם אחיו ושלחם בדואר מהנמען 'ישראל אריה לייב', אל אימו. נוהל זה נמשך עד יום פטירתה, ו' תשרי שנת תשכ"ה.

♦ העברת ארונו לארץ הקודש

לאחר פטירתו ביקש הרבי מחסידי חב"ד באנגליה ובהם הרב בן ציון שם טוב שישלחו את ארון אחיו לארץ ישראל. במקביל שלח הרבי מברק לחברי אגודת חסידי חב"ד בארץ ישראל שהתגוררו בתל אביב שיקבלו את הארון שאמור להגיע לנמל חיפה ושיטפלו בקבורה. ביום ההגעה נסעו חברי אגו"ח לקבל את הארון ובהם: הרב פנחס אלטהויז, הרב אליעזר קרסיק, הרב משה גוראריה ונהג המשאית ברוך גופין, אליהם הצטרפו גם כמה חסידי חב"ד מכפר חב"ד. את הארון שהיה עשוי ברזל העביר מנוף מהאונייה למשאית ומשם נסעו לבית העלמין העתיק בצפת, שם כבר נכחו אנשי החברא קדישא המקומיים שהתעסקו בעניני הקבורה וההטמנה ומניין חסידי חב"ד. הרבי הורה מסר הוראות מפורטות לרב משה גוראריה איך לנהוג בקשר לטהרה לקבורה וכו', למעלה מ-30 סעיפים (כמדומה).

כמה ימים לאחר הקבורה, שלח הרבי מכתבי תודה לאלו שדאגו לכך, ביניהם: הרב יצחק דובוב, הרב בן ציון שם טוב, הרב אליעזר קרסיק והרב פנחס אלטהויז.

וכך מסופר על הקבורה בספר עבד אברהם אנוכי: בכ' אייר שלח הרבי הוראות בנידון אל הרב קרסיק יושב ראש אגודת חסידי חב"ד: "שלחתי לכת"ר שי' היום, מברק על דבר ההלויה. ואחכה למכתב מפורט מהנעשה בזה, והשם יתברך יעזור לנו, אז מיר זאלן אוסניצן אחד את חברו אויף גוטע פרייליכע זאכן, [=שנשמש אחד את השני לדברים טובים ומשמחים] תמיד כל הימים".

על ההלוויה והקבורה כתב הרב קרסיק לרבי במוצאי

מצבתו של ר' ישראל אריה לייב

שבת בהעלותך [אור לט"ו סיון] תשי"ב:

"לערך בשעה שמונה בבוקר, באנו מספר אנשים לחיפה וזה היה כמעט בדיוק בזמן שהאוניה באה לחיפה. והתחלנו לטפל בהורדת הארון ובתוך הזמן הזה כבר באו התמימים ואנ"ש לערך כשישה מניינים מתל-אביב ספריה לוד וירושלים וקרוב לשתים כבר העלינו הארון על האוטו ונסענו תיכף לצפת. בצפת כבר היה הקבר מוכן ורק נצרך לאיזה תיקונים, וקרוב לחמש כבר הוצאנו הגופה מהארון והכנסנו להקבר ונסתם הגולל".

במכתב מג' סיון, הרבי הודה להנהלת אגודת חסידי חב"ד בארץ הקודש, על הסיוע בהלוויה: "ועל של אתה באתי ועל של עיקר – להודות מקרב ולב עמוק על הסידור של הלוויה אחי ז"ל כדבעי, ויהי רצון שמכאן ולהבא זאל מען ניצען איינער דעם אנדערען נאר אויף פריילכע און געזונטע זאכען [= שנסמש אחד את השני רק לדברים שמחים ובריאים]".

רבות פעל הרבי למען הבת היחידה דליה רויטמן, וכאשר הגיעה לניו יורק, התארחה בקומה השלישית בבית הרבי.

• עליה לקברו

לתלמידים השלוחים לישיבת תורת אמת, ירושלים שביקרו בקבר (ולמדו המאמר שי"ל לקראת י"ג אייר) ביום היארצייט בשנת תשי"ג ענה הרבי: "נתקבל ות"ח ותנוח ותנוח דעתם וכו' והזמ"ג פסח שני ל"ג בעומר אעה"צ".

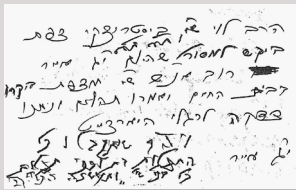
כשהרב לוי ביסטרצקי, רבה של צפת, דיווח לרבי שחסידי חב"ד בצפת עלו ב'יום השנה' לקברו של ישראל אריה לייב, אמרו תהילים ונתנו צדקה, ענה הרבי: "תשואות-חן תשואות-חן.. ויהי-רצון שיתקבלו כל התפילות בתוככי תפילות כל בני ישראל שיחיו "ותעשינה הכל"".

• דאגה למצבו של הקבר

הרבי דאג באופן אישי במשך השנים בנוגע למצבו של הקבר, ולפעמים היה שואל את המבקרים האם ישנם דברים שצריכים תיקון.

בי"א אב תשל"א לפני נסיעה של הרב יצחק דוב גרונו, הוא התבקש לבוא לחדר הרבי, ובין הדברים הרבי שאלו איפה יהיה קרוב לכ' מנחם אב, וכשענה שיהיה בארץ ישראל אמר לו הרבי בבכי: "איך האב א ברודער וואס ליגט אין טבריא; דו זאלסט גיין דארטן און זען אויב מ'דארף מתקן זיין די מצבה, און דו זאלסט לייגן דארטן

א צעטל" (=ש לי אח המונח [=טמון] בטבריה; לך לשם ובדוק אם צריך לתקן את המצבה, והנח שם פתקה); הרב גרונו אכן ביקר בקבר בכ' במנחם אב, והניח עליו מכתב בו ביקש שהרבי יהי' בריא ושילוך את כלל ישראל לגאולה ושתבוטל גזירת מיהו יהודי ורצונות הרבי יתמלאו. כשחזר, הוא כתב דו"ח מפורט לרבי.

מענה כ"ק אד"ש מה"מ לחסידי חב"ד בצפת שעלו לקבר ישראל אריה לייב. פיענוח כתב-היד: (המזכיר כתב): "הרב לוי שיי' ביסטרצקי צפת ביקש למסור שהיום י"ג אייר רוב אנ"ש שיי' מצפת ביקרו בבית החיים ואמרו תהלים ונתנו צדקה לרגלי היארצייט י"ג אייר". אחרי המילים "ביקש למסור", כתב כ"ק אד"ש מה"מ: "ות"ח ת"ח". בסיום הפתק כתב כ"ק אד"ש מה"מ: "ויהי רצון שיתקבלו כל התפילות בתוככי תפילות כל בני ישראל שיי' ותעשינה הכל"".

בקין תשל"ג כתב הרבי במענה לדו"ח של הרב דוד ראסקין מביקורו בארץ הקודש: "המצבה דאחי ע"ה – צריכה איזה תיקון?"

ולסיום – מכתב נדיר של כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א שבועות ספורים אחרי פטירת אחיו למי שהתעסק בהטסת הארון לקבורה בארץ.

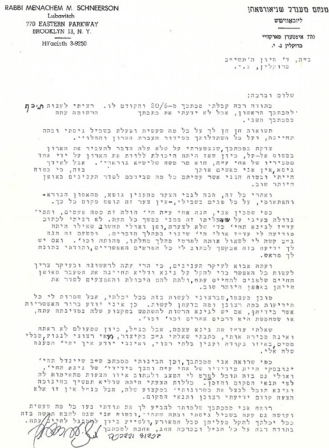
ב"ה, ד' סיון ה'תשי"ב

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה:

בתודה רבה קבלתי מכתבך מ-20/5 והקודם לו. רציתי לענות תיכף למכתבך הראשון, אבל לא ידעתי את כתבתך הרשומה עתה במכתבך השני.

תשובות חן חן לך על כל מה שעשית ופעלת בשביל גיסתך ובתה תחיינה, ועל כל השתדלותך בסידור העברת הארון וההלוי'.

צילום המכתב

צדקת במכתבך, שבנטערתני על שלא עלה הדבר להעביר את הארון במטוס אל-על, כיון שאז היתכ היתכלות ללוות את הארון על ידי אחד ממכיריו של אחי ע"ה, הוא מר משה שליט"א גורארי'. אבל לאידך גיסא, אין אני מאשים אותך בזה, כי בטוח הייתי ובטוח הנני אשר עשיתם כל מה שבידכם לסדר הענינים באופן היותר טוב.

ואחרי כל זה, הנה לגבי הצער מהענין גופא, מהאסון הנורא – והפתאומי, על כל פנים בשבילי, – אין צער זה תופס מקום כל כך.

כפי שמבין אני, הנה אחי ע"ה הי' חולה זה כמה פעמים, ותמי' גדולה בעיני לעצור זה ממני במשך כל העת. לא רציתי לכתוב עד"ז לגינא [=אשתו של המנוח] תחי' כדי שלא לעצרה, וכן אולי תחשוב שאילו היתה מודיעה לי עד"ז אולי היה שינוי במהלך הדברים. ומטעם זה הנה ג"כ קשה לי לשאול אותה לפרטי מהלך מחלתה, מהותה וכו'. ואם יש לך ידיעה בזה אבקשך לכתוב לי כל הפרטים האפשריים, ותודתי נתונה לך מראש.

ועתה אבוא לעיקר הענינים, כי הרי עתה לראשונה ובעיקר צריך לעשות כל האפשר כדי להקל על גינא ודליא [=ביתו של המנוח] תחיינה את המעבר מאופן החיים שלפנים להחיים עתה, ולתת להם היתכלות והאמצעים לסדר את חייהן באופן היותר טוב.

מובן מעצמו, שברצוני לעשות בזה ככל יכולתי, אבל חסרות לי כל הידיעות במה רצונך ומה בדתך לעשות. כן איני יודע ברור האפשריות אשר בידיהן, אם יש לגינא הרשות להשתמש במקצוע שלה במדינתה עתה, או שמחפשת היא דרכים אחרים וכו' וכו'.

שאלתי עד"ז את גינא עצמה, אבל כנ"ל, כיון שמעולם לא ראתה ואינה מכירה אותי, כתבתי שאלתי ג"כ בקיצור, מאי רצוני לנגוע, מבלי משים, באיזו נקודה וענין בלתי רצוי, ואיני יודע איך יהיה המענה שלה אלי.

כפי שרואה אני ממכתבך, וכן הבינותי ממכתב ש"ב [=שארית בשרי] שיינדל תחי' ינובסקי היית מידידיו של אחי ע"ה והנך מידיד' של גינא תחי'. ואולי גם בזה תוכל לפרט לי המצב ולכתוב איזו הצעות מתאימות לה לפי תנאי המקום והזמן. כללות הצעתי היתה שדליא תמשיך בחינוכה וגינא תוכל לנצל את כשרונותי' במקצוע

שלה, אבל כנ"ל אין זו אלא הצעה קודם ידיעת רצונן ותנאי המקום.

רואה אני ממכתבך שלמותך להביע לך את תודתי בעד כל מה שעשית ועושה גם עתה בשביל גיסתי ובתה שתחי, ובטוח אני שגם להבא תעשה בזה ככל יכלתך להקל מעליהן סבל המאורע, ולסייע בידן להסתגל לחיים עתה. בתודה רבה על כל הנ"ל ובברכת החג, אחכה למכתבך.

בכבוד ובברכה.

חתימת יד קדשו.

לזכרון

הו"ח אי"א נו"מ ובעל מידות ישראל אריה לייב
אחיו של הו"ח אי"א נו"מ ובעל מידות דובער הי"ד
בניו של כ"ק הרה"ג והרה"ח ומקובל
רב פעלים לתורה ולמצוות
ודבים השיב מעון לוי יצחק
דור רביעי לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק
נפטו י"ג אייר התש"ב

ת.צ.ב.ה

אחיו של - יבדלח"ט - כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

חסי אמונתנו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד